

**UCHWAŁA NR .....
RADY MIEJSKIEJ BRZEGU**

z dnia ..... 2018 r.

**w sprawie: przyjęcia Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych
w Gminie Brzeg na rok 2019**

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2018r. poz. 994, poz. 1000, poz. 1349, poz. 1432) w związku z art. 4¹ ust. 2 i ust. 5 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U z 2018 r. poz. 2137) **Rada Miejska Brzegu uchwala, co następuje:**

§ 1. Uchwala się Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Gminie Brzeg na rok 2019 stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na rok 2019 realizuje komórka organizacyjna Urzędu Miasta w Brzegu właściwa do spraw zdrowia.

§ 3. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Brzegu.

§ 4. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

BURMISTRZ
Wojciech Wrębiak

Nie wnoszę zastrzeżeń
formalno-prawnych
Agnieszka Rebidka-Krzyżków
RADCA PRAWNY

KIEROWNIK
BIURA SPRAW SPOŁECZNYCH I ZDROWIA
Anna Owczar

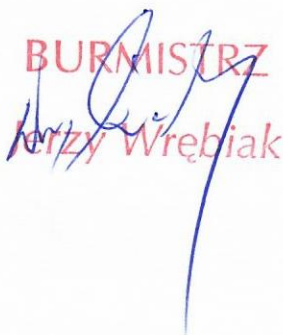
ZASTĘPCA KIEROWNIKA
BIURA SPRAW SPOŁECZNYCH I ZDROWIA
Wioletta Marszałek

Z-ca Burmistrza
Tomasz Witkowski

UZASADNIENIE

Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. z 2018 r. poz. 2137) nakłada na gminę obowiązek uchwalania i realizowania corocznie gminnego programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych i jest to zadanie własne gminy.

Przedłożony projekt uchwały zakłada realizację zadań z zakresu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych na rok 2019.

BURMISTRZ

Jerzy Wrębiak

KIEROWNIK
BIURA SPRAW SPOŁECZNYCH I ZDROWIA

Anna Cwczar

ZASTĘPCA KIEROWNIKA
BIURA SPRAW SPOŁECZNYCH I ZDROWIA

Wioletta Marszałek

Z-ca Burmistrza

Tomasz Witkowski

Załącznik do uchwały Nr .....

Rady Miejskiej Brzegu

z dnia ..... 2018 r.

**GMINNY PROGRAM PROFILAKTYKI
I ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW
ALKOHOLOWYCH
NA ROK 2019**

I. WSTĘP.....	3-4
II. PODSTAWY PRAWNE.....	4
III. PODSTAWOWE DEFINICJE.....	4-5
IV. ZASOBY INSTYTUCJONALNE W ZAKRESIE PROFILAKTYKI I ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW ALKOHOLOWYCH.....	5
V. CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA.....	6-10
VI. CZĘŚĆ PROGRAMOWA.....	11-16
VII. DZIAŁANIA KOMISJI ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW ALKOHOLOWYCH.....	16-17
VIII. FINANSOWANIE I REALIZACJA PROGRAMU.....	17

Zgodnie z art. 4¹ ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, samorząd gminy realizuje zadania w obszarze profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych poprzez „*Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych*”.

W/w ustawa obejmuje zadania:

1. Zwiększenie dostępności pomocy terapeutycznej i rehabilitacyjnej dla osób uzależnionych od alkoholu.
2. Udzielanie rodzinom, w których występują problemy alkoholowe, pomocy psychospołecznej i prawnej, a w szczególności ochrony przed przemocą w rodzinie.
3. Prowadzenie profilaktycznej działalności informacyjnej i edukacyjnej w zakresie rozwiązywania problemów alkoholowych i przeciwdziałania narkomanii, w szczególności dla dzieci i młodzieży, w tym prowadzenie pozalekcyjnych zajęć sportowych, a także działań na rzecz dożywiania dzieci uczestniczących w pozalekcyjnych programach opiekuńczo – wychowawczych i socjoterapeutycznych.
4. Wspomaganie działalności instytucji, stowarzyszeń i osób fizycznych, służącej rozwiązywaniu problemów alkoholowych.
5. Podejmowanie interwencji w związku z naruszeniem przepisów określonych w art. 13¹ i 15 ustawy oraz występowanie przed sądem w charakterze oskarżyciela publicznego dotyczących reklamy napojów alkoholowych i zasad ich sprzedaży (13¹ i 15 ustawy) oraz występowania przed sądem w charakterze oskarżyciela publicznego.
6. Wspieranie zatrudnienia socjalnego poprzez organizowanie i finansowanie centrów integracji społecznej.

Używanie alkoholu powoduje duże szkody zdrowotne i społeczne. Koniecznym staje się więc podejmowanie działań zmierzających do ograniczenia popytu i podaży napojów alkoholowych, a także działań mających na celu redukcję szkód zdrowotnych i społecznych wynikających z używania tych substancji. Szczególnie istotne jest, aby działania takie podejmowane były już na poziomie lokalnym.

Spośród wszystkich problemów społecznych, jakie występują zarówno w Polsce jak i w Europie, problemy związane z nadmiernym spożywaniem alkoholu mają szczególne znaczenie. Wynika to przede wszystkim z rozmiarów szkód zdrowotnych, kosztów społecznych i ekonomicznych, jakie z tego tytułu ponoszą budżety poszczególnych państw.

Kolejnym bardzo istotnym aspektem, jakie niesie za sobą nadmierne spożycie alkoholu jest jego istotny (negatywny) wpływ na zdrowie fizyczne i psychiczne zarówno osób uzależnionych, jak i ich rodzin. Nadużywanie alkoholu powoduje także wiele szkód społecznych, do których zaliczamy między innymi zakłócenia bezpieczeństwa publicznego, przestępczość, wypadki samochodowe, przemoc w rodzinie, ubóstwo i bezrobocie.

W dzisiejszych czasach alkoholizm stał się trudnym problemem społecznym, który obecnie stanowi duże wyzwanie cywilizacyjne o szerokim zasięgu. Coraz bardziej uznawaną i akceptowalną alternatywą z punktu widzenia specjalistów staje się koncepcja redukcji ilości spożycia alkoholu. W tym wypadku zwiększa się kluczowa, z punktu widzenia skuteczności leczenia, motywacja pacjenta do podjęcia terapii. Redukcja nawet niewielkich ilości alkoholu ma pozytywny wpływ na zdrowie fizyczne i psychiczne pacjenta jak również redukuje szkody społeczne wynikające z nadużywania alkoholu.

Gmina Brzeg prowadzi szereg działań, ukierunkowanych na aktywne przeciwdziałanie niekorzystnym zjawiskom społecznym oraz minimalizowanie tych, jakie już występują. Realizacja tych działań odbywa się na podstawie *Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych*". Niniejszy program opracowano zgodnie z Narodowym Programem Zdrowia na lata 2016-2020. Przy jego opracowaniu uwzględnione zostały także wskazówki wynikające z Rekomendacji Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych do realizowania i finansowania gminnych programów profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych.

Działania związane z rozwiązywaniem problemów alkoholowych na terenie gminy Brzeg prowadzone są zgodnie z kierunkami określonymi w niniejszym programie stanowiącym rozwinięcie i kontynuację działań z zakresu profilaktyki uzależnień prowadzonej w latach poprzednich. Ustawodawca wskazał gminom główne źródło pozyskania środków finansowych na realizację wskazanych zadań własnych. Jest to tzw. fundusz alkoholowy, czyli dochód gminy pochodzący z opłat za korzystanie z zezwoleń na detaliczną sprzedaż napojów alkoholowych. Oznacza to, że środki pochodzące z tych opłat, są ściśle powiązane z realizacją gminnego programu i nie mogą być przeznaczone na inne, nie związane z przeciwdziałaniem alkoholizmowi i narkomanii zadania. Dodatkowym źródłem finansowania Programu mogą być fundusze pochodzące z UE i inne środki pozyskane przez gminę, jak i realizatorów i partnerów Programu.

II. PODSTAWY PRAWNE

W realizacji zadań zawartych w *Gminnym Programie Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych* szczególne zastosowanie mają następujące akty prawne:

1. Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi
2. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii
3. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie
4. Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej
5. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie
6. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym
7. Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych
8. Ustawa z dnia 29 stycznia 2004 r. Prawo zamówień publicznych
9. Ustawa z dnia 11 września 2015 r. o zdrowiu publicznym
10. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 4 sierpnia 2016 r. w sprawie Narodowego Programu Zdrowia na lata 2016-2020

III. PODSTAWOWE DEFINICJE

1. **Profilaktyka uniwersalna** – profilaktyka ukierunkowana na całe populacje bez względu na stopień indywidualnego ryzyka występowania problemów związanych z używaniem alkoholu.
2. **Profilaktyka selektywna** – profilaktyka ukierunkowana na jednostki i grupy zwiększonego ryzyka, które ze względu na swoją sytuację społeczną, rodzinną czy środowiskową lub uwarunkowania biologiczne są narażone na większe od przeciętnego ryzyko wystąpienia problemów wynikających ze stosowania substancji

psychoaktywnych.

3. **Profilaktyka wskazująca** – profilaktyka ukierunkowana na jednostki (grupy) wysokiego ryzyka wykazujące wczesne symptomy problemów alkoholowych ale jeszcze niespełniające kryteriów diagnostycznych uzależnienia.

4. **Ryzykowne spożywanie alkoholu** – picie nadmiernych ilości alkoholu (jednorazowo i w określonym przedziale czasu) niepociągające za sobą aktualnie negatywnych konsekwencji.

5. **Szkodliwe picie alkoholu** – wzorec picia alkoholu, który powoduje szkody zdrowotne, fizyczne bądź psychiczne, ale również psychologiczne i społeczne, przy czym nie występuje uzależnienie od alkoholu.

6. **Uzależnienie od alkoholu** – według Międzynarodowej Klasyfikacji Chorób i Problemów Zdrowotnych (ICD-10) to przewlekłe zaburzenie charakteryzujące się występowaniem co najmniej trzech z sześciu typowych objawów w okresie ostatniego roku. Te objawy to: silna potrzeba picia alkoholu, trudności w kontrolowaniu zachowań związanych z piciem alkoholu, objawy abstynencyjne, występowanie tolerancji na coraz większe dawki alkoholu, postępujące zaniedbywanie alternatywnych przyjemności lub zainteresowań z powodu picia alkoholu, picie alkoholu pomimo wiedzy o jego szkodliwości.

IV. ZASOBY INSTYTUCJONALNE W ZAKRESIE PROFILAKTYKI I ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW M.IN. ALKOHOLOWYCH

Instytucje i organizacje uczestniczące w zadaniach z zakresu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych:

- Burmistrz Brzegu
- Straż Miejska
- Komenda Powiatowa Policji
- Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej
- Prokuratura Rejonowa
- Sąd Rejonowy
- Kuratorzy sądowi
- Miejska Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych
- Zespół interdyscyplinarny ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie
- Punkt Pomocy Kryzysowej
- Brzeski Punkt Konsultacyjny
- Placówki oświatowe
- Poradnia Psychologiczno – Pedagogiczna
- Świetlice opiekuńczo – wychowawcze z elementami socjoterapii
- Organizacje pozarządowe posiadające w celach statutowych zadania w zakresie przeciwdziałania uzależnieniom i patologiom społecznym oraz promocji i ochrony zdrowia
- Ochrona zdrowia

V. CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA

Diagnoza służy przede wszystkim dostosowaniu lokalnej polityki wobec alkoholu i innych substancji do lokalnych potrzeb. Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych został opracowany w oparciu o diagnozę sporządzoną w 2017 roku. Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych z Warszawy proponuje, aby sporządzanie diagnozy nie odbywało się co roku, lecz co dwa lub trzy lata. Diagnoza sporządzona po upływie wskazanego okresu pozwala dostrzec zachodzące zmiany w kwestii problemów alkoholowych.

Do zadań własnych Gminy Brzeg należy prowadzenie działań związanych z profilaktyką i rozwiązywaniem problemów m.in. alkoholowych oraz integracją społeczną osób uzależnionych od alkoholu. Zbiór powyższych działań spisany jest w postaci Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.

Nadmierne spożywanie alkoholu stanowi poważny problem, zarówno dla pojedynczych jednostek, jak i ogółu społeczeństwa. Alkoholizm w dzisiejszych czasach, stał się trudnym problemem społecznym, który stanowi obecnie duże wyzwanie cywilizacyjne, o szerokim zasięgu. Gmina Brzeg prowadzi szereg działań, ukierunkowanych na aktywne przeciwdziałanie niekorzystnym zjawiskom społecznym oraz minimalizowanie tych, jakie już występują.

Problemy alkoholowe są powszechnie postrzegane jako jedne z najważniejszych zagrożeń społecznych – obok problemu m. in. biedy, bezrobocia, narkomanii, zaniedbywania rodzin i przestępczości. Według szacunków Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych (PARPA) większość pijących spożywa alkohol w sposób, który nie powoduje negatywnych konsekwencji dla nich i dla osób z ich otoczenia. Jednak kilkanaście procent dorosłych Polaków spożywa alkohol problemowo. Szacuje się, że w grupie tej znajduje się ok. 900 tys. osób uzależnionych oraz ponad 2 mln osób pijących alkohol ryzykownie lub szkodliwie. Nadużywanie alkoholu powoduje nie tylko szkody zdrowotne, ale również społeczne, takie jak naruszenie zasad bezpieczeństwa publicznego, przestępczość, wypadki samochodowe, przemoc w rodzinie, ubóstwo i bezrobocie.

Do ważnych problemów alkoholowych można zaliczyć niewątpliwie picie alkoholu przez młodzież jak i dorosłych.

Diagnoza lokalnych zagrożeń społecznych przedstawia problemy społeczne związane m.in. z nadużywaniem alkoholu, przemocą w rodzinie oraz w środowisku szkolnym, a także postawami społecznymi wobec tychże zjawisk.

Dane dotyczące lokalnych zagrożeń społecznych uzyskane zostały w drodze anonimowych badań ankietowych przeprowadzonych w gminie Brzeg wśród trzech grup reprezentujących trzy lokalne środowiska w drugiej połowie 2017 r.:

- 1) dorośli mieszkańcy,
- 2) dzieci i młodzież szkolna,
- 3) sprzedawcy i właściciele punktów sprzedaży alkoholu.

Brzeg - miasto położone w południowo-zachodniej części województwa opolskiego, w powiecie brzeskim. Według podziału administracyjnego Brzeg jest gminą miejską. Miasto ulokowane zostało nad brzegiem rzeki Odry, stąd też pochodzenie jego nazwy. Brzeg od strony północnej graniczy z gminą Lubsza, a od zachodu, południa i wschodu z gminą Skarbimierz.

W 2014 roku, zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego, gminę Brzeg zamieszkiwało 36 675 osób. Liczba ludności, począwszy od 2009 roku systematycznie ulega zmniejszeniu. Wielkość ta na przestrzeni badanych lat spadła łącznie o 2,5%. Pomimo, iż

spadek ten nie jest znaczący, długotrwałe utrzymywanie się wspomnianej tendencji może prowadzić do negatywnych zmian. Prognozy demograficzne coraz częściej ostrzegają o problemie wyludniania się dużych, polskich miast. Wpływa na to wiele czynników, a jednym z nich są migracje ludności na tereny podmiejskie, w poszukiwaniu korzystniejszych warunków życia.

W latach 2009-2014 w liczbie ludności dominują kobiety, których udział utrzymuje się na poziomie 52,5%. Przewaga liczebna utrzymuje się z kolei na poziomie ponad 1800 osób. Wskaźnik feminizacji dla Brzegu w 2014 roku osiągnął poziom 111 kobiet przypadających na 100 mężczyzn. Jest to wysoka wartość przy zestawieniu z danymi dla powiatu (105), województwa (107) i kraju (107). Świadczy to o wysokim sfeminizowaniu miasta, niemniej jednak jest to zjawisko charakterystyczne dla obszarów miejskich. Nieznaczna przewaga liczby przedstawicieli jednej płci traktowana jest jako zjawisko naturalne, ale pogłębiająca się różnica wpływać może na niekorzystne procesy zachodzące w sferze społecznej np. dotyczące tworzenia rodzin.

Analizując grupy wiekowe wśród osób najmłodszych zdecydowanie przeważa liczba mężczyzn, natomiast liczba kobiet dominuje w grupach najstarszych. 70,3% osób w wieku poprodukcyjnym w 2014 roku stanowiły właśnie kobiety.

Gmina Brzeg, podobnie jak wiele innych gmin w całej Polsce, zmagają się z coraz powszechniejszym zjawiskiem określanym mianem „starzenia się polskiego społeczeństwa”. Zjawisko to wynika z takich tendencji jak: poprawa jakości życia, wzrost liczebności osób powyżej 60 roku życia czy utrzymującego się niskiego (często ujemnego) przyrostu naturalnego. Konsekwencją tego są nowe wyzwania dla polityki społecznej i gospodarczej. Brzeskie społeczeństwo staje się coraz starsze, co w dalszej perspektywie czasowej będzie skutkowało koniecznością zmiany polityki społeczno-gospodarczej, ukierunkowanej na najstarszych mieszkańców miasta. Wysoki poziom migracji z kolei wymaga podjęcia działań zachęcających do pozostania na jego terenie.

Zadaniami z zakresu pomocy społecznej na terenie gminy Brzeg zajmuje się Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, który od wielu lat aktywnie realizuje szereg działań mających na celu niwelowanie wielu problemów z jakim zmagają się mieszkańcy gminy Brzeg, w tym seniorzy.

Gmina Brzeg prowadzi współpracę z organizacjami pozarządowymi w oparciu o corocznie uchwalany „Program współpracy gminy Brzeg z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie”. Celem głównym tego Programu jest: „zaspokajanie potrzeb społecznych mieszkańców gminy oraz wzmocnienie rozwoju społeczeństwa obywatelskiego poprzez budowanie i umacnianie partnerstwa pomiędzy gminą a organizacjami”. Celami szczegółowymi są:

- poprawa jakości życia poprzez zaspokajanie podstawowych potrzeb mieszkańców;
- racjonalizacja wydatkowania publicznych środków finansowych;
- otwartość na innowacyjność i konkurencyjność;
- integracja organizacji lokalnych;
- wzmocnienie potencjału organizacji oraz rozwój wolontariatu;
- promowanie i wzmocnianie postaw obywatelskich.

Wypracowano następujący zestaw standardów dotyczący współpracy jednostki samorządu terytorialnego, a więc gminy Brzeg, z organizacjami pozarządowymi:

1. współpraca w diagnozowaniu lokalnych problemów i wyzwań;
2. wzajemne informowanie się o planach, zamierzeniach i kierunkach działań;
3. przeprowadzenie przez jednostkę samorządu terytorialnego (gminę Brzeg) i organizacje pozarządowe konsultacji społecznych założeń projektów i aktów normatywnych oraz zasad realizacji innych przedsięwzięć;

4. współpraca w realizacji zadań publicznych z wykorzystaniem form finansowych;
5. współpraca w realizacji zadań publicznych z wykorzystaniem form niefinansowych;
6. system wsparcia inicjatyw obywatelskich i organizacji pozarządowych w gminie Brzeg;
7. wspieranie procesów integracji sektora organizacji pozarządowych działających na terenie gminy Brzeg;
8. partnerstwo gminy Brzeg z organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami.

Źródło: Strategia Rozwoju Gminy Brzeg na lata 2016-2022

Do najważniejszych wniosków i rekomendacji diagnozy należy zaliczyć:

- O zwyczajach związanych ze spożywaniem alkoholu dobrze świadczy fakt, że 14% osób zaczęło spożywać alkohol dopiero po uzyskaniu pełnoletniości. Z kolei 28% badanych próbowało alkoholu między 9 a 12 rokiem życia. Nigdy nie piło alkoholu tylko 7% badanych.
- Największa liczba badanych przyznała, że pije alkohol kilka razy w tygodniu (28%), miesiącu (23%) i roku (17%). Z kolei 9% badanych przyznaje się do picia napojów alkoholowych kilka razy dziennie. Można podsumować ten wynik stwierdzeniem, że większość mieszkańców ma raczej liberalne podejście do spożywania alkoholu. Wydaje się, że w perspektywie wszechobecnych działań marketingowych firm promujących różnego rodzaju napoje alkoholowe, odsetek osób deklarujących abstynencję oraz codzienne spożywanie alkoholu, jest na zadowalającym poziomie.
- Badani oceniają, że liczba sklepów, w których można kupić alkohol, w ich okolicy jest odpowiednia (68%). Dodatkowo, łącznie 71% mieszkańców uważa, że nie należy lub raczej nie należy ograniczać dostęp do napojów alkoholowych bądź kontrolować jego sprzedaż.
- Wyniki badań dot. przemocy nie napawają optymizmem – blisko 19% respondentów ma w swoim otoczeniu osoby, które doświadczają przemocy w rodzinie. Natomiast 49% podejrzewa, że tak się dzieje. Wśród badanych mieszkańców aż 57% deklaruje, że nie wie do jakich instytucji może zgłosić się osoba doświadczająca przemocy w rodzinie. Społeczność lokalna powinna zostać objęta kampanią informacyjną dotyczącą przemocy w rodzinie oraz lokalnych instytucji, które mogą udzielać pomocy. Jedną z prostszych i najbardziej ekonomicznych metod dotarcia do dużej liczby osób byłyby plakaty oraz ulotki psychoedukacyjne zawierające informacje o lokalnych instytucjach, które niosą pomoc osobom doznającym przemocy.
- Podobnie jak badani mieszkańcy, sprzedawcy reprezentują konstruktywne postawy dotyczące alkoholu: większość uważa, że picie alkoholu nie pomaga w trudnych sytuacjach życiowych (82%), a 92% że nie powinno się pić nawet niewielkich ilości alkoholu przed prowadzeniem samochodu. Sprzeciw spożywania alkoholu w ciąży wyraziło 96% badanych. Co więcej, uważają oni także w zdecydowanej większości (łącznie 98%), że alkohol nie powinien być dostępny dla osób poniżej 18. roku życia.
- Sprzedawcy napojów alkoholowych w gminie deklarują, że przypadki próby kupna alkoholu przez osobę poniżej 18 roku życia zdarzają się najczęściej kilka razy w miesiącu (38%). Dobrym wskaźnikiem jest odsetek deklaracji badanych na temat sprzedaży alkoholu osobom, o której sprzedawcy widzieli, że jest nieletnia. 68% wskazało, że nigdy nie sprzedały takiej osobie alkoholu, 26% nie jest pewnych. Dodatkowo, tylko 16% sprzedawców, w przypadku wątpliwości, co do poziomu dorosłości kupującego alkoholu, zawsze pyta go o dowód potwierdzający pełnoletniość, a 46% robi to rzadko.
- 34% sprzedawców deklaruje, że alkohol na terenie punktu, w którym pracują, jest spożywany przez klientów kilka razy w tygodniu. Dodatkowo, 36% z nich przyznało, iż w ciągu ostatnich 3 miesięcy wydarzyło się w związku z tym nieprzyjemne zajście. Łącznie 48% sprzedawców uważa, że w okolicy jest dużo punktów sprzedaży napojów alkoholowych. Łącznie 78%

badanych oceniło funkcjonowanie kontroli sprzedaży alkoholu bardzo dobrze lub raczej dobrze.

- Według badań „Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną” opartych na Europejskim Programie Badań Ankietywanych w Szkołach ESPAD z 2015 r. napoje alkoholowe są najbardziej rozpowszechnioną substancją psychoaktywną wśród młodzieży szkolnej, podobnie jak ma to miejsce w dorosłej części społeczeństwa. Badania ogólnopolskie wykazały, że próby picia ma za sobą 83,8% gimnazjalistów z klas trzecich i 95,8% uczniów drugich klas szkół ponadgimnazjalnych. Na tle badań ogólnopolskich uczniowie szkół w gminie Brzeg wypadają korzystniej – inicjację alkoholową ma za sobą 23% uczniów szkół podstawowych, 49% uczniów gimnazjów oraz aż 82% uczniów szkół ponadgimnazjalnych.
- Najczęściej deklarowaną okolicznością inicjacji alkoholowej uczniów szkoły podstawowej jest towarzystwo rodziny (10%) i spotkania ze znajomymi (6%). Aczkolwiek, większość badanych wskazała, że to pytanie ich nie dotyczy (77%). Wśród gimnazjalistów i uczniów szkół ponadgimnazjalnych deklarowanymi okolicznościami pierwszego spożywania alkoholu są spotkania rodzinne (gimnazjaliści – 24%; uczniowie szkół ponadgimnazjalnych – 14%), ale również: spotkania ze znajomymi (uczniowie szkół ponadgimnazjalnych – 35%, gimnazjaliści – 9%), impreza/domówka (uczniowie szkół ponadgimnazjalnych – 29%; gimnazjaliści 3%). Jest to wynik potwierdzający prawidłowości związane z psychospołecznym rozwojem człowieka w wieku dorastania. Dla dzieci i młodzieży w najważniejszą społeczną grupą odniesienia są rówieśnicy. To utrzymanie pozycji w grupie znajomych jest jedną z najsilniejszych motywacji, aby sięgnąć po alkohol. Prawidłowość tę można wykorzystać w dobrym celu. Planując oddziaływania profilaktyczne kierowane do dzieci i młodzieży warto wykorzystywać proces uczenia się rówieśniczego. Jest to sytuacja, w której dorastający człowiek czerpie pozytywne poglądy i postawy nie tylko od nauczyciela czy pedagoga, ale głównie od swoich rówieśników. Jeśli podczas warsztatów profilaktycznych zostaną przeprowadzone odpowiednio dobrane ćwiczenia i zabawy, uczniowie sami wyciągną wnioski dotyczące alkoholu i będą mieli okazję podzielić się nimi z grupą.
- Tylko 5% uczniów szkół podstawowych miało jednorazowy kontakt z alkoholem, także jednorazowy wśród uczniów gimnazjum (29%) i 6% wśród uczniów szkół ponadgimnazjalnych. Rzadziej niż raz w miesiącu spożywanie alkoholu deklaruje 25% uczniów szkół ponadgimnazjalnych. W przypadku gimnazjalistów częstotliwość sięgania po alkohol jest niższa. Po alkohol rzadziej niż raz w miesiącu nie deklaruje żaden z badanych uczniów.
- Ponad połowa uczniów szkoły podstawowej (52%) i 33% gimnazjalistów deklaruje, że nie są ofiarami przemocy szkolnej. Ten odsetek wśród uczniów starszych jest wyższy – 66%. Relatywnie niewielki odsetek uczniów szkół podstawowych – 8%; gimnazjalistów – 11%; uczniów szkół ponadgimnazjalnych – 3% przyznaje, że kilka razy w tygodniu doświadcza w szkole przemocy w różnorodnych formach (fizycznej bądź psychicznej). Być może są to młodzi ludzie, którzy pełnią rolę tzw. kozłów ofiarnych. Ten problem wymaga dalszej analizy, np. przeprowadzenia przez pedagoga lub psychologa szkolnego badań socjometrycznych w każdej klasie i identyfikację uczniów skupiających agresję grupy. 14% uczniów szkół podstawowych, 10% gimnazjaliści i 9% uczniowie szkół ponadgimnazjalnych nie czuje się w szkole bezpiecznie. Z odpowiedzi udzielonych przez uczniów wynika, że w szkołach obecny jest zwyczaj „chrztu” młodszych uczniów – przyznaje to 8% uczniów szkoły podstawowej, 16% gimnazjalistów oraz 6% uczniów szkół ponadgimnazjalnych.
- Dobre relacje uczniów z rodzicami i nauczycielami w gminie Brzeg, to niewątpliwie zasób chroniący, który może zostać wykorzystany w planowaniu oddziaływań profilaktycznych poprzez tworzenie sojuszu rodzic – nauczyciel w przeciwdziałaniu uzależnieniom i przemocy

m.in. poprzez uzupełniającą się edukację dotyczącą zagrożeń, a także kształtowanie konstruktywnych postaw i budowanie sieci wsparcia.

PODSUMOWANIE - WNIOSKI

1. W związku ze skalą spożywania alkoholu przez osoby dorosłe oraz negatywnymi konsekwencjami z tego tytułu ponoszonymi przez nie w różnych obszarach życia zasadnym jest kontynuowanie i zintensyfikowanie podejmowanych działań edukacyjnych skierowanych do społeczności lokalnej zmierzających do podnoszenia świadomości i zmiany postaw odnośnie spożywania alkoholu, połączonych z promocją zdrowego stylu życia oraz rozpowszechnianiem informacji o ofercie pomocowej.
2. W związku z używaniem alkoholu przez młodzież oraz przyzwoleniem społecznym w zakresie spożywania alkoholu zachodzi potrzeba kontynuowania i rozszerzania oddziaływań profilaktycznych skierowanych do młodzieży i działań edukacyjnych skierowanych do rodziców.
3. Problem alkoholowy, narkotykowy i problem przemocy w rodzinie dotyka całą rodzinę i powoduje straty w wielu jej sferach. Dlatego zachodzi konieczność kontynuowania podejmowanych dotychczas działań ukierunkowanych na kompleksową pomoc tym rodzinom (rozwijanie istniejących i tworzenie brakujących zasobów, podnoszenie kwalifikacji osób pracujących z tymi rodzinami, kontynuowanie pracy interdyscyplinarnej, wykorzystywanie nowych możliwości prawnych).

*Diagnoza lokalnych zagrożeń społecznych gminy Brzeg dostępna jest na stronie BIP Brzeg-
struktura organizacyjna Urzędu Miasta- Biuro Spraw Społecznych i Zdrowia.*

1. CEL GŁÓWNY PROGRAMU

Celem głównym Programu jest ograniczenie zdrowotnych i społecznych skutków wynikających z nadużywania napojów alkoholowych poprzez m.in. podnoszenie poziomu wiedzy i świadomości mieszkańców gminy Brzeg oraz prowadzenie skoordynowanych działań m.in. profilaktycznych, terapeutycznych i rehabilitacyjnych.

2. ZADANIA GMINY- CELE I SPOSOBY REALIZACJI, PODMIOTY ODPOWIEDZIALNE, SZACUNKOWE KOSZTY, WSKAŹNIKI

2.1. ZADANIE: **Podjęmowanie działań interwencyjnych oraz zwiększanie dostępności pomocy m.in. profilaktycznej, terapeutycznej i rehabilitacyjnej dla osób uzależnionych od alkoholu. Udzielanie rodzinom, w szczególności tym, w których występują problemy alkoholowe, pomocy psychospołecznej i prawnej, a w szczególności ochrony przed przemocą w rodzinie oraz dążenie do stworzenia i rozwijania systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie.**

Cel: zapewnienie osobom uzależnionym od alkoholu odpowiedniej oferty w zakresie pomocy profilaktycznej i terapeutycznej oraz zapewnienie rodzinom interdyscyplinarnej pomocy, w tym w szczególności dla rodzin gdzie występuje przemoc.

L.p.	Działania	Realizator zadania	Przewidywany termin realizacji zadania	Szacunkowe koszty w zł.	Realizacja kierunku działań określonego w Narodowym Programie Zdrowia
1.	Obsługa administracyjna Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, w tym: a) ustalanie i wypłata wynagrodzenia członków Komisji za realizację zadań wynikających z Ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi b) finansowanie kosztów sądowych oraz badań biegłych sądowych w przedmiocie uzależnień	Urząd Miasta, Miejska Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych	cały rok	a) 52.000 b) 19.800	3.1.1. Edukacja Zdrowotna

	c) zakup materiałów i wyposażenia			c) 5.000	
2.	Prowadzenie poradnictwa i pomocy m.in. psychologiczno – terapeutycznej osobom potrzebującym m.in. z powodu problemów uzależnień i przemocy w rodzinie poprzez działalność m.in. psychologów i terapeutów np. w: Poradnii Rodzinnej	organizacje pozarządowe	cały rok	15.000	3.3.pkt.5,6,7. Redukcja szkód, rehabilitacja (readaptacja, reintegracja) zdrowotna, społeczna i zawodowa 3.2.2. Profilaktyka selektywna 3.2.3. Profilaktyka wskazująca
3.	Wspieranie działań skierowanych do abstynentów i ich rodzin oraz możliwość uczestnictwa mieszkańców gminy w grupach samopomocowych	Urząd Miasta, organizacje pozarządowe	cały rok	40.000	3.3. Redukcja szkód (readaptacja, reintegracja) zdrowotna, społeczna i zawodowa
4.	Działalność Zespołu Interdyscyplinarnego do spraw przeciwdziałania przemocy	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej- Punkt Pomocy Kryzysowej	cały rok	Koszty obsługi zapewnia MOPS	3.3. pkt 5,6,7 Redukcja szkód (readaptacja, reintegracja) zdrowotna, społeczna i zawodowa

Wskaźniki:

Ad.1.

- Ilość przeprowadzonych posiedzeń MKRPA.
- Ilość osób uczestniczących w posiedzeniach MKRPA.
- Ilość osób skierowanych do sądu w przedmiocie postępowania leczenia odwykowego.

Ad. 2.

- Ilość osób korzystających z poradnictwa.
- Ilość osób korzystających z terapii.

Ad.3.

- Ilość osób uczestniczących w grupach samopomocowych.
- Ilość osób korzystających z Dyżurów Konsultacyjnych.

Ad.4.

- Ilość wszczętych procedur „Niebieskie Karty”.
- Ilość osób doznających przemocy w ramach procedury „Niebieskie Karty”.

2.2. ZADANIE: Prowadzenie profilaktycznej działalności informacyjnej, edukacyjnej i szkoleniowej w zakresie rozwiązywania problemów alkoholowych i przeciwdziałania narkomanii, w szczególności dla dzieci i młodzieży, w tym prowadzenie pozalekcyjnych zajęć sportowo - rekreacyjnych, a także działań na rzecz dożywiania dzieci uczestniczących w pozalekcyjnych programach opiekuńczo – wychowawczych i socjoterapeutycznych.

Cel: umożliwienie dzieciom i młodzieży uczestnictwa w różnorodnych formach działań profilaktycznych.

L.p.	Sposób realizacji zadania	Realizator zadania	Przewidywany termin realizacji zadania	Szacunkowe koszty w zł.	Realizacja kierunku działań określonego w Narodowym Programie Zdrowia
1.	Realizacja programów edukacyjnych, profilaktycznych oraz rekomendowanych programów profilaktycznych w szkołach z zakresu problemu uzależnień dla dzieci i młodzieży	Urząd Miasta, szkoły, organizacje pozarządowe, inne podmioty zajmujące się działalnością profilaktyczną	wg potrzeb	30.000	3.2.1. pkt 1. Profilaktyka uniwersalna 3.1.1. Edukacja zdrowotna
2.	<p>Promowanie abstynencji i zdrowego stylu życia, w szczególności poprzez:</p> <p>a) realizację pozalekcyjnych zajęć sportowo-rekreacyjnych oraz działania profilaktyczne dla osób dorosłych</p> <p>b) zagospodarowanie czasu wolnego- miejsca pomocowe (świetlice, klub młodzieżowy)</p> <p>c) organizację wypoczynku letniego i zimowego (np. kolonie, półkolonie)</p>	Urząd Miasta, Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji, Szkoły, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej-Punkt Pomocy Kryzysowej, organizacje pozarządowe, inne podmioty zajmujące się działalnością profilaktyczną	wg potrzeb	<p>a) 85.000</p> <p>b) 224.000</p> <p>c) 186.000</p>	3.1.1. Edukacja Zdrowotna 3.2.1 Profilaktyka uniwersalna 3.2.2. Profilaktyka selektywna 3.2.3. Profilaktyka wskazująca

3.	Podejmowanie, w tym wraz z innymi podmiotami, przedsięwzięć mających na celu promocję zdrowego stylu życia i edukację społeczną w zakresie promowania życia bez nałogów (np. kampanie edukacyjne, konferencje, spoty radiowe, inne)	Urząd Miasta, organizacje pozarządowe, inne podmioty	wg potrzeb	20.000	3.1.1. Edukacja Zdrowotna
----	---	--	------------	--------	---------------------------

Wskaźniki:

Ad.1.

- Ilość zrealizowanych programów profilaktycznych, w tym rekomendowanych programów profilaktycznych, kampanii, warsztatów itp. skierowanych do dzieci i młodzieży.
- Ilość dzieci i młodzieży uczestniczącej w programach.

Ad.2.

- Ilość dzieci i młodzieży uczestniczących w pozalekcyjnych zajęciach sportowo-rekreacyjnych.
- Ilość osób uczestniczących w zajęciach profilaktycznych.
- Ilość dzieci i młodzieży korzystających z miejsc pomocowych.
- Ilość dzieci i młodzieży korzystających z wypoczynku zimowego i letniego.

Ad.3.

- Ilość przeprowadzonych kampanii edukacyjnych, spotów radiowych, konferencji.

2.3. ZADANIE: Wspomaganie działalności instytucji, organizacji pozarządowych i osób fizycznych służącej rozwiązywaniu problemów alkoholowych i innych substancji psychoaktywnych.

Cel: zaangażowanie instytucji, organizacji i osób w realizację zadań wynikających z niniejszego Programu.

L.p.	Sposób realizacji zadania	Realizator zadania	Przewidywany termin realizacji zadania	Szacunkowe koszty w zł.	Realizacja kierunku działań określonego w Narodowym Programie Zdrowia
1.	Organizacja i dofinansowanie szkoleń, seminariów, konferencji, osobom, które realizują zadania określone w Programie np. nauczycielom, pedagogom szkolnym,	Urząd Miasta, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej- Punkt Pomocy Kryzysowej szkoły, inne podmioty	wg potrzeb	32.000 w tym: - szkolenia pracowników merytorycznych BSSiZ: 6.000 - pozostali: 26.000	3.1.2. Szkolenie kadr

	pracownikom socjalnym, w tym finansowanie superwizji pracownikom MOPS, pracownikom merytorycznym BSSiZ, członkom Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych				
--	---	--	--	--	--

Wskaźniki:

1. Ilość zorganizowanych szkoleń.
1. Ilość przeszkolonych osób zaangażowanych w realizację zadań z zakresu profilaktyki.

2.4. ZADANIE: Podejmowanie interwencji w związku z naruszaniem przepisów ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi dotyczących zakazu reklamy napojów alkoholowych oraz zakazu sprzedaży i podawania napojów alkoholowych osobom, których zachowanie wskazuje, że znajdują się w stanie nietrzeźwości, osobom do lat 18, na kredyt lub pod zastaw oraz występowanie przed sądem w charakterze oskarżyciela publicznego.

Cel: przeciwdziałanie i eliminowanie przypadków naruszeń prawa związanych ze sprzedażą i podawaniem napojów alkoholowych.

L.p.	Sposób realizacji zadania	Realizator zadania	Przewidywany termin realizacji zadania	Szacunkowe koszty w zł.	Realizacja kierunku działań określonego w Narodowym Programie Zdrowia
1.	Prowadzenie przez Miejską Komisję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz pracowników merytorycznych Urzędu Miasta kontroli punktów sprzedaży i podawania napojów alkoholowych oraz podejmowanie stosownych interwencji w przypadku ujawnienia przypadków naruszenia przepisów ustawy	Urząd Miasta, Miejska Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych	cały rok	1.200 /wynagrodzenia dla członków MKRPA/	3.1.3. pkt 1,2. Zadania regulacyjne i zapewnienie skutecznego egzekwowania przepisów

Wskaźniki:

1. Ilość przeprowadzonych kontroli punktów sprzedaży i podawania napojów alkoholowych.
2. Ilość przeprowadzonych interwencji, w związku z naruszeniem przepisów prawa.

VII. DZIAŁANIA KOMISJI ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW ALKOHOLOWYCH

Miejska Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych działa w oparciu o „Regulamin organizacyjny Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Brzegu” przyjęty Zarządzeniem Burmistrza Brzegu nr 3436/2018 z dnia 02.09.2018 r.

W skład Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych wchodzi osoby przeszkolone w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych, zgodnie z wymaganiami ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi.

I. Zadania Komisji

1. Inicjowanie działań w zakresie:
  - a) zwiększania dostępności pomocy terapeutycznej i rehabilitacyjnej dla osób uzależnionych od alkoholu oraz członków ich rodzin,
2. wspomaganie działalności instytucji, stowarzyszeń i osób fizycznych, służącej rozwiązywaniu problemów alkoholowych, m.in. poprzez rozmowy z pracownikami socjalnymi, z osobami działającymi m.in. w stowarzyszeniach abstynenckich.
3. Podejmowanie czynności zmierzających do orzeczenia o zastosowaniu wobec osoby uzależnionej od alkoholu obowiązku poddania się leczeniu w zakładzie leczenia odwykowego.
4. Opiniowanie wniosków dot. zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych.
5. Kontrola punktów sprzedaży napojów alkoholowych pod względem zgodności ich działalności z przepisami obowiązującego prawa.
6. Przygotowanie projektu Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, jak również innych dokumentów związanych z realizacją programu.
7. Podejmowanie działań oraz wydawanie opinii w sprawach związanych z udzieleniem wsparcia finansowego w oparciu o pisemne wnioski skierowane do Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.
8. Udział w pracach Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania przemocy w rodzinie w Brzegu.
9. Zgłaszanie propozycji zadań wynikających z Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych do projektu preliminarza wydatków.
10. Podnoszenie kwalifikacji członków Komisji z zakresu profilaktyki uzależnień.

II. Zasady wynagradzania członków Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Brzegu.

Członkom Komisji przysługuje wynagrodzenie w oparciu o Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 11 września 2018 r. (Dz.U z 2018, poz.1794) w sprawie wysokości minimalnego wynagrodzenia za pracę oraz wysokości minimalnej stawki godzinowej w 2019 r., tj. 2.250 zł:

1. przewodniczącemu Komisji w wysokości 13% minimalnego wynagrodzenia miesięcznego za udział w posiedzeniu, tj. kwota brutto: 292,50 zł.
2. zastępcy przewodniczącego Komisji w wysokości 11% minimalnego wynagrodzenia miesięcznego za udział w posiedzeniu, tj. kwota brutto: 247,50 zł.
3. członkom Komisji w wysokości 10% minimalnego wynagrodzenia miesięcznego za udział w posiedzeniu, tj. kwota brutto: 225,00 zł.
4. sekretarzowi Komisji w wysokości 13% minimalnego wynagrodzenia miesięcznego za udział w posiedzeniu, tj. kwota brutto: 292,50 zł.
5. Wynagrodzenie za kontrolę punktu sprzedaży w wysokości: 50,00 zł., dla członka uczestniczącego w kontroli.

Wynagrodzenie naliczane i wypłacane jest do 10-go dnia po upływie miesiąca kalendarzowego na podstawie listy obecności. Organizowaniem działalności Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych zajmuje się Biuro Spraw Społecznych i Zdrowia Urzędu Miasta Brzegu w zakresie:

1. wypłacania wynagrodzeń członkom komisji;
2. finansowania kosztów sądowych oraz badań biegłych sądowych w przedmiocie uzależnień;
3. współpracy w organizacji szkoleń członków Komisji.

Członków Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych zgodnie z ustawą o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi powołuje i odwołuje Burmistrz.

VIII. FINANSOWANIE I REALIZACJA PROGRAMU

Plan rzeczowo- finansowy wydatków na rok 2019 wynosi: 800.000 zł., w tym:

- 710.000- środki finansowe przeznaczone na realizację zadań w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych (wydatki związane z realizacją zadań statutowych, w ramach dotacji oraz wynagrodzenia i ich pochodne).
- 90.000- środki finansowe przeznaczone na zwalczanie narkomanii.

Przesunięcia środków finansowych pomiędzy zadaniami w ramach Programu nie skutkują koniecznością dokonywania zmian w uchwale w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.

1. Źródłem finansowania Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na rok 2019 są przede wszystkim dochody własne z tytułu opłat za korzystanie z zezwoleń na sprzedaż i podawanie napojów alkoholowych. Realizacja zadań może być ponadto finansowana z innych dochodów własnych gminy. Ponadto pokrycie wydatków związanych z realizacją Programu mogą stanowić środki pozabudżetowe.
2. Sposoby realizacji zadań zawartych w Programie dostosowane są do potrzeb lokalnych i możliwości prowadzenia określonych działań w oparciu o posiadane zasoby instytucjonalne i kadrowe. Gminny program profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych może być modyfikowany w przypadku uzasadnionych potrzeb związanych z zapobieganiem i rozwiązywaniem problemów alkoholowych.

KIEROWNIK
BIURA SPRAW SPOŁECZNYCH I ZDROWIA

Anna Owczar

Id: 3DAE6A23-8B51-4F9D-9939-B3F5CCEEAC7C. Projekt